

Pr. g. 2. num. 3.
1764 7
18

PRINCIPIUM
PERFECTIONIS

AB
UTILITATIS SPECIE
VINDICAT
SIMVLQVE

ORATIONEM
SOLEMNEM

MVNERIS PROFESSORIS IVRIS NATVRAE
ATQVE GENTIVM IN ACADEMIA VITEMBER
GENSI PVBLICI MVNIFICENTISSIME SIBI
DEMANDATI GRATIA

DIE V. IVNI MDCCCLXIV

HABENDAM

INDICIT

IOANNES AEGIDIUS STRAVCH

FACVLT. PHILOSOPH. ASSESS. ORDIN.

ET H. T. DECANVS

VITEMBERGAE

PRELO EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDI

ACADEMIAE A TYPIS

S. 1.

PRINCIPALIS
PERFECTIONIS

ORATIONEM
SOLENNEM

KÖNIGLICHES
UNIVERSITÄTS-
ZVHALLE

IOHANNES AEGIDIUS STRAVCH

FACULT. PHILOSOPH. ASSER. ORDIN.

PH. N. DECANVS

.....

.....

.....

.....

DE
PRINCIPIO PERFECTIONIS AB UTILITATIS
SPECIE VINDICANDO

VITI forsân argumento, quod paginis his perfectus sum, offendentur, quorum animum magnus atque perpetuus eruditorum dissensus a disceptatione primi Iuris Naturae principii dum fastidio abalienauit. Quisque uero ab hac indignatione me liberabit, animaduertens, principia huius disciplinae, tanta uarietate quanta copia a) inuenta, neutiquam nouo me adaugere uelle, sed potius in defensione ueri Iuris Naturae fontis, a paucioribus admissi, a pluribus perperam reiecti meam qualemcunque operam collocari. Ipse profecto non magis miratus, quam auersatus semper fui incertas de certo huius scientiae

a) Collegerunt illa GLAFIUS in *Historia Iuris Rationalis* germanice edita Lips. 1739. 4to et MEISTERS in

Bibliotheca Iur. Nat. et Genr. Goring. 1749. 8uo.

scientiae principio atque inconstantes magistrorum eius sententias, propterea quod uarias totius disciplinae deprauationes ex iisdem enatas fuisse intellexi. Quilibet enim eorum leges naturae, quas uel arbitrato suo copulauit, uel arctioribus circumscriptis limitibus, suo accommodare noluit principio. Quo effectum est, ut nexus officiorum, quem ipsa ratio nobis monstrat, turbaretur, eorumque summa uariis exponeretur naeuis. Alii id aegre ferentes, in sententiam non minus erroneam sunt adducti, ut uel nullum huius scientiae *principium cognoscendi* primum staterent, nullo eam indigere arbitrati, uel saltem non posse eiusmodi principium uniuersale certo confici, incautus persuaderent. Tantum uero abest, ut discrepantes eruditorum sententias de re grauissimi momenti leui animo aestimem, ut fontis impuri inuestigationem, ex quo illae sint deriuandae, ad certum I. N. principium uindicandum necessariam existimem. Quo enim clariori in luce ponuntur errores, quibus doctrina de primo I. N. *cognoscendi principio* implicita atque deprauata fuit, eo faciliori negotio euitari possunt ab eo, qui certum huius scientiae fundamentum anquirat. Itaque rationum ante omnia tentabo explorationem, quibus doctores I. N. sint permoti, ut tam diuersa huius scientiae principia amplecterentur. Equidem generatim unum mihi uideor reperisse fontem in notionibus confusis, quibus plerique primum disciplinae nostrae principium contemplari sunt. Namque ab his profecto ortum fuit, ut in exponendo eo, uel res prorsus diuersas icuine permiscerent, uel res eodem pertinentes male separarent. Prius statim obseruare licet in permutatione principiorum, quae doctores Metaphysici diligenter solent distingere. Notissima sunt ex scholis eorum tria illa *principia*, quae uocantur *essendi*, *siendi*, et *cognoscendi*. Nemo certe discrepantiam eorum inficias ibit, qui notionem ipsorum distincta cogitatione perceperit. Quis enim rationem, quae dicitur *obiectiua*, ac in rebus

rebus ipsis later, cum ratione *subiectiua*, quae ab operatione intellectus nostri pender, permiscebit? Priorem Metaphysici denotant uel *principio essendi*, si possibilitas rei spectatur, uel *principio fiendi*, quando de actuali rei existentia sermo est. Sed posteriorem nominant *principium cognoscendi* seu propositionem, ex qua ueritas alterius intelligitur. Nihilo tamen secius consuetas principiorum notiones magna confusione permutant, qui *principia essendi* ac *fiendi* demonstrationibus scientiarum ultimis immiscent. Cuius erroris iure in simulari possunt, qui aut intellectum Dei, aut uoluntatem diuinam, aut gloriam Summi Numinis principii loco in probandis ueris iuris naturalis ponendum suadent. Sicut enim intellectus diuinus, fons essentiarum, *principium essendi* iuris naturae est; sic uoluntas *principium fiendi* ratione causae efficientis habita, gloria Dei ratione causae finalis. Haud leuior est confusio reuelationis scriptae cum ratione hominibus innata. Sunt enim diuersa, licet non contraria, *principia cognoscendi*, tam respectu ueritatum ipsarum, quae ex illis probantur, quam ratione usus omnibus terrarum gentibus neutiquam communis. Haec uero discernere noluere, qui uel ex statu integritatis, uel ex decalogo, praecepta I. N. tanquam ex principiis ipsorum deducere allaborarunt. Superest confusio non minoris uitii, quae ius ciuile cum iure naturali permiscet. Si enim I. N. fons legum ciuilium, ab aequitate non remotarum, censeretur, quod ipsi doctores earum largiuntur, leges istae principium iuris naturalis constituere nequeunt, quia *principium* et *principiatum* magnopere differunt. Hoc uero discrimen, quamuis manifestum, attendere nolunt, qui tribus ex praeceptis Imperatoris Iustiniani cuncta officia naturalia fluere tradunt. Habes primum diuersarum de principio I. N. opinionum fontem, in confusis intellectus repraesentationibus unice quaerendum. Quae admodum uero hoc eruditorum genus res admodum diuersas plane non discernit; ita

alii res indiuiso nexu cohaerentes male separant, hoc errore a uero I. N. principio se abduci passi. Abeunt rursus in diuersas partes, modo officia *imperfecta* seiungentes a *perfectis*, modo officia, quae Deo nobisque ipsis debemus, ab officiis erga alios homines, modo rationem a naturae instinctibus. Ex hac triplici separatione diuersa I. N. principia proficiscantur necesse est. Aliud enim *demonstrandi principium* requirunt illi, qui sola officia *perfecta* eiusdem capacia censent. Aliud adhibuerunt, quibus officia *imperfecta* tantum *principio demonstrandi* egere uisa sunt. Aliam rursus occasionem officia, quatenus ratione *obiecti* considerantur, praebuerunt eruditis, de principio I. N. primo diuersa ratione sentiendi. Fuerunt enim, qui solis erga alios officiis principium aliquod uniuersale adiudicandum putarent, ea, quae Deo praestanda sunt, officia in Ethicam, uel Theologiam naturalem, uel ipsam adeo doctrinam sanctiorem amandantes, quaeque nobis ipsis debemus, ab officiis ueri nominis aliena pronuntiantes. Quod denique ad instinctus naturae pertinet, ab his solis nonnulli principium I. N. adaequatum repetendum existimarunt, propterea quod ex illis satis appareat, quid natura hominis uelit, quidue prohibeat. Quamobrem ab aliis discesserunt, qui rationem cum instinctibus naturae recte copularunt, ut hominem a bestiis distinguere liceat. Hos cenſeo esse fontes praecipuos, ex quibus dissensus doctorum iuris naturae de principio scientiae suae duci debeat, quem nunquam miraberis, si mecum cogitas, fieri non posse, quin diuersam notionibus ipsius disciplinae ac uocis *principii* tribuentes uim, uaria quoque scientiae huius fundamenta ponant. Quotquot uero sunt, a uero deflectere uidentur, ideoque me ab assensione reuocare debent. Plures quidem noui praeter commemoratas adhuc superesse eruditorum sententias, sed neque plenam omnium enumerationem, ab aliis iam multa cum industria factam, suscepi, neque mitius de reliquis ferendum iudicium,

um, propterea quod, si uerum fatendum est, ab ideis quoque confusis originem eae traxerunt, quas foecundissimas errorum parentes uocare nunquam dubitauim.

NEQUE excusationem mea quidem sententia satis idoneam habent illi, qui, ut crimen falsi in demonstrandis officiis naturalibus admissi principii effugerent, principium eiusmodi uniuersale se nunquam exploraturos, desperarunt. Pessime enim causae suae consulunt, qui ad hoc extremum descendere uelint. Quo facilius autem alios sententia sua irretire, et ab indagatione ueri principii retinere queant, quaestionem de illo tanquam nugas superfluas, rixasque inutiles immo dignitati ipsius disciplinae ualde nocituras uituperant. Sed precario quin falso sumunt, principium primum ac uniuersale in demonstrandis legibus naturalibus frustra a nobis inquiri, quod ipsorum intelligentiam fugiat. Apertam enim argumentandi fallaciam committunt, ab ignoratione sua ad negationem huius principii, quae uocatur *obiectiua*, concludentes. Ut taceam, Ius Naturae ne scientiae quidem nomen mereri, si *principio demonstrandi* primo careat. Tolle enim principium Iuris Naturae, nexus ueritatum, qui scientiae formam dat, in illo sine ratione sufficiente admittitur, ac demonstrationes earum in infinitum debent progredi. Quemadmodum uero in reliquis scientiis principium aliquod demonstrandi primum fundamenti loco ponitur; ita officia Iure Naturae comprehensa non modo inter se, sed et cum principio suo ultimo cohaereant necesse est. Posito igitur officiorum nexu, ponitur ipsum principium eorum primum, ac dubitatio, num possit illud inueniri, tollitur. Rationibus tamen sibi non uidentur destituti, quibus necessitas inquirendi in primum legum naturae fontem admodum dubia et anceps reddatur. Quodnam, *primo* quaerunt, magis uniuersale principium officia naturae hominis

minis ac totius uniuersi conuenientia cognoscendi inuestigare li-
 cet, ac rationis lumen exillit, quocum omnes nascuntur homi-
 nes, et cuius ductu omnia scientiarum uera inueniuntur indaga-
 ta? *Deinceps* pergunt, neque leges naturae *generales* neque *spe-*
ciales, uti uocantur, *principio demonstrandi* generali indigent.
 Quod enim ad *generales* spectat, has, *aiunt*, ob euidentiam suam
 demonstrationis haud indigere, sicut regulae iuris in scholis
 Themidos, canones abstracti apud Metaphysicos, et Superiora
 Mathematicum ab Euclidis discipulis principiorum loco haberi so-
 leant. Si quis uero leges naturae *speciales* ex uno communi fon-
 te deducere uelit, eum nonnisi per coactionem metaphysicam
 hoc efficere posse censent. Porro controuersias et demonstratio-
 nes omnes in Iure Naturae multo faciliore, breuiore ac meliore
 uia, sine principio uniuersali in subsidium uocato, expediri posse,
 his rationibus comprobare student. Quodsi nimirum in contro-
 uersis decidendis quaestionem praedictam de primo I. N.
 principio, quippe quae difficultates semper adaugere solear,
 omittamus, tanto maiorem dicunt nobis relinquere industriam in
 explicanda atque confirmanda ueritate, ex qua alterum confuta-
 re uelimus. Hanc uero liti componendae semper sufficere debe-
 re, siue generalem naturae existere legem alter concedat, siue
 non, si modo ad ambitum iurisprudentiae naturalis eandem per-
 tinere, satis probauerimus. Namque argute *obiciunt*, nullam
 propositionem, quam *principium demonstrandi* uniuersale uoce-
 mus, ideo foecundior fieri conclusionibus, ac uere sit. Non
 minori operae compendio cunctas iuris naturalis demonstrationes
 absolui posse *excipiunt*, si conclusiones ex singulis naturae legi-
 bus proxime deducantur, nec ad fontem generalem per longiores
 ambages reducantur, cuius defectus illas neququam infirmiores
 reddere possit. Aduersarii quidem animaduertunt, nexum iuris
 naturalis, qui uocatur *systematicus*, ipsis opponi, hac ratione subla-
 tum.

tum. Quapropter hoc fieri prorsus negant, utque ipsis nihil ad speciem uerae probationis desit, ad alias disciplinas prouocant, in quibus nexūs systematicus non desideretur, licet fundamenta earum in pluribus uno principiis iaciantur. Tandem simulant, se nobis facile concessuros esse necessitatem unius atque uniuersalis I. N. principii explorandi, nisi inuestigatio eius, per tot eruditorum dissidia certe suspitioni immo contemtuī exposita, nos a legitimo et frugifero huius scientiae usu auocet, utpote qui in accurata legum naturae applicatione ad casus singulares in humanae uitae usu, non raro controuersos consistat. Cum primum enim de primo I. N. principio lis instituta fuerit, eruditos quasi in introitu huius disciplinae subitisse, ac praecipuas ueritates ad eam proprie pertinentes leuiori pertractasse studio dolent. Propterea arbitrio cuiusuis totam quaestionem permitti uolunt, quam quidem non ad ipsam scientiam, sed tantum ad methodum eius spectare certissime persuasi sunt. His igitur rationibus contra sentientes potissimum uruntur ad necessitatem remouendam, quae inuestigationem primi I. N. principii postulet. Sed uidentur mihi cunctae, partim falsae, partim non satis apertae niti consecutionibus. Sic largior, rationem esse praestantissimum illud instrumentum, omnibus a Deo hunc in finem concreditum, ut illius ope ueritates earumque nexum perspicere queant. Exinde uero non consequitur, ut ratio simul sit *principium cognoscendi* ueritates, utpote quod propositionem uocamus communem, ex qua multae aliae ueritates cognosci atque deduci possunt. Itaque falso rationem uocaueris principium, rectius subsidium cognoscendi ueritates, quod temere negligis, si principia scientiarum, seu prima earum uera repudies. Id enim maxime nobis incumbit, ut ope intellectus nostri ac rationis praesertim singulas ueritates rimemur, earumque discrimen inuestigare studeamus. Tunc uera, quae dicuntur uniuersalia, quia prima sunt reliquarum doctrinarum

narum fundamenta, nobis facile innoscunt. Quamdiu uero ad haec nondum cognitio nostra ascenderit, omnia, quae de scientiis nouimus, certo adhuc destituuntur fundamento, in quo consistere nobis liceat. Hoc quidem largiri nolunt, qui primum I. N. principium respectu officiorum iudicant superfluum, quae in illo uel *generatim* nobis praescribuntur, uel certis casibus *speciatim* annectuntur. At responderem primo, licet officia, quae dicuntur *generalia*, sua euidencia gaudeant, certam tamen eorum notitiam, in qua penitus conualescere possimus, uniuersali quodam *cognoscendi principio* neutiquam carere posse, deinceps officia *specialia* ex hoc *principio* minime debere cogi, sed magis sponte, licet *remotius*, ac per officia *generalia* ex eodem fluere. Quemadmodum enim annuli catenae inuicem sequuntur, manu artificis commode connexi; ita demonstratio legitimis ratiociniis confecta non modo officia I. N. inter se, sed et nouissimum cum primo omnium principio copulat uinculo arctissimo. Si porro obiiciunt, explorationem huius principii uniuersalis in uariis I. N. dubitationibus rite soluendis magno nobis impedimento esse, ac demonstrationes huius scientiae iusto longiores reddere, ideoque repudiandam existimant, *particularem* concludendi rationem falso in *uniuersalem* mutant, ac *fallaciam*, quae uocatur *accidentis*, committunt. Largior etiam ipsis, de primo I. N. principio adhuc ambigentibus, controuersias aduersus hanc uel illam iuris naturalis doctrinam motas maius facessere negotium, quam aliis, qui in uindicandis huius scientiae ueris principium aliquod uniuersale fundamenti loco ponunt, ac conuenientiam doctrinae, in disputationem uocatae, cum hoc principio, uel eius pugnam rite diiudicare intelligunt. His enim, *principio demonstrandi* uero semel admissio, demonstrationes ipsae ex uoto succedunt, ac parum laboris efficiunt. Quamuis autem plura ratiocinia inter se hoc modo colligari debeant, praesertim ubi cum pertinaci intercedit aduersa

aduersario certamen, tota tamen demonstratio iustam mensuram nunquam transgredietur, nisi superflua illi fuerint immista, quod saepius quidem, sed uitio demonstrantis accidit. Eadem *accidentis fallacia* mihi uidentur etiam illi decepti, qui studium primi I. N. principii inuestigandi hanc ob causam uituperant, quod eruditos semper impediuerit, quo minus industriam suam in ponderandis grauissimis huius scientiae doctrinis exercere potuerint. Falso enim explorationi huius principii per se tribuunt, quod rursus negligentia eruditorum effectum est. Potuissent isti laborem inceptum persequi, ac culturae totius disciplinae impendere, si praeclarior de illa promereri uoluissent. Quod denique ad potestimas dissentientium rationes spectat, non uideo, quid necessariae huius principii inuestigationi obiciant, siquidem rursus ex falsis praemissis aperte concludunt. Neque enim reliquae disciplinae praeter Ius Naturae suo primo domestico principio destituuntur, licet plura particularia illi merito adiungi soleant; neque exploratio uniuersalis cuiusdam scientiae principii propter eius methodum solam necessaria putatur, sed potius accurata methodus a nexu ueritatum cum principio scientiae certo dependet. Quo nexu posito, ponitur etiam accurata scientiae methodus. Alioquin eruditi methodum scientificam, quae in demonstrationibus occupatur, maxime auersantes, scientiae, quam profitentur, principium uniuersale simul infitias ire deberent, quod tamen illis explorari nequit. Tantum igitur abest, ut labor primum atque uniuersale I. N. *cognoscendi principium* certo explorandi superuacaneus aut noxius uideatur, ut non modo in scholis literatorum hominum, sed et in uita communi maxime necessarius nostra praesertim aetate fiat. Versamur enim, ut ita loquar, in nube Scepticorum uagae temeritatis, qui dubitationibus subtilissimis fundamenta omnium scientiarum subuertere magnopere allaborant. Quanta etiam licentia homines profani actionibus suis deprauatis-

B

simis

simis officia naturalia diuellere audent! Primum igitur officiorum principium in tuto collocetur necesse est, quo firmiter nexus officiorum inseparabilis propugnari ac stabiliri possit. Quid denique omnis officiorum cognitio, certo nudata fundamento, uitae prodesset, quum uoluntas hominis semper eo acrius ad peragenda officia stimuletur, quo certiori argumento intellectus de illis fuerit conuictus. Haec omnia me ab assensu retinent, quem illi postulant, qui principium I. N. *cognoscendi primum* neque posse, neque debere explorari, rationibus a me discussis contendunt.

QUEMADMODUM autem primum I. N. principium eruditos uarias in sententias distraxit, ut nondum de eo conuenire uelint; ita L. B. DE WOLF Viri immortalis sententia de hoc principio aduersarios non minus quam fautores nacta est. Quod ad iniqua eruditorum iudicia contra illam adinet, non uereor dicere; haec e non satis intellecta mentis AVTORIS ILLUSTRIS interpretatione fuisse orta. Prius igitur, quam propositionem a WOLFIO in demonstrandis officiis naturalibus primi loco principii positam, *b) PERFICE TE TVVMQVE STATVM*, ab accusationibus; aliorum uindictam, necesse erit, ut sententiam AVTORIS hac propositione contentam, accuratius exponam. Haec uero statim in aprico ponetur, cum primum significatus uocis *perfectio* rite enodatus fuerit. Tantum enim a mente AVTORIS abest, ut potestas eius adeo angustis circumscribatur limitibus, ac plerique existimant, ut pleno potius ambitu ea fumenda sit. Rident ideo aduersarii immerito, studium perfectionis suae normam communem esse debere, officia naturalia exsequendi, siquidem actiones, eo consilio susceptae, saepius omni aequitati naturali repugna

re

b) Vid. THÜMMIGII Diss. de principio I. N. Wolfiano,

re soleant. Siftunt nobis hominem sceleratissimum, qui res alienas furto ad se rapere studeat. En, *inquunt*, cultorem PRINCIPII, quod WOLFIVS uocat PERFECTIIONIS, strenuum, ac simul uolatore[m] legum naturae, patibulo affigendum! Quis uero mecum non animaduertit, potestatem maxime ieiunam nostro uocabulo ab illis tribui, qui de perfectione *apparente* illud explicant, quod WOLFIVS de *uera* tantum intelligi uoluit, cunctis naturae legibus maxime consentanea. Homo igitur furto, aut alius generis sceleribus se perficere conatus, nubem pro Iunone amplectitur, propterea quod actionibus iuri naturae contrariis utilitatem suam anquirat. Nihil aequae efficiunt contra nos exemplo auari, qui, corrasis multis opibus, tandem fame perire cogatur, licet per totam uitam perfectionis suae fuerit studiosissimus. Falsa enim uocis notione rursus decipiuntur, quam praeter mentem WOLFII de perfectione *status* modo *praesentis* exponunt. At perfectio, ad quam actiones nostras ipsum Ius Naturae dirigendas suadet, non solum *praesentem*, sed simul *futurum* nostrum *statum* spectat. Quodsi auarus secum perpenderet, officia erga seipsum, quae ipsi naturae autor praescripsit, maiori prudentia ac feliciori cum euentu exerceret. Praeterea ipse consensus uariorum in uno, quem WOLFIVS *perfectiionem* nominat, requirit, ut felicitatem status nostri tam praesentis quam futuri amplificare studeamus, nisi uelimus ad tempus esse felices, quo acerbiora fata futuro tempore experiri possimus. Perficeret uero se auarus, nisi remedia felicitatis conuerteret in finem, per se expetendum, cumque diuitiae uerae ponantur in usu, in possessione sola acquiesceret, de perfectionibus *externis* magis sollicitus, quam *internis*. Immo uero homines ipsi profligati, dum uel uitis suis se perficere student, principium confirmant WOLFII, animis nostris imprefsum, in eo peccantes, quod perfectionis speciem a uera perfectione non discernunt. Forsan autem regulae perfectionis in actio-

nibus eligendis saepius nos ancipites reddunt, ut nesciamus, quanam actio alteri sit praefenda, ut vere nos statumque nostrum perficiamus. Neque haec perfectionum collisio principio propter felicitatem nostram agendi contraria est. Ratio enim in eiusmodi casu quemlibet monet, ut perfectionem maiorem minori praeparet, actionemque, quae feliciorum ipsum reddere possit, feligat. Procul igitur abest a mente WOLFII, si in explicando PERFECTIONIS PRINCIPIO, perfectio, quae dicitur *comparata*, excludatur. Tandem perfectionis studium etiam hoc a nobis postulat, ut bona *externa* simul cum *internis* nobis comparare studeamus. Quam exigua quaeſo felicitas nobis relinquere, si opibus, honoribus ac multis uitae huius commoditatibus affluentes, morbo tamen corporis continuo affligeremur? Num illum dices fortunatum, in cuius corpore sano mens insana inhabitat? Noli dicere, tam plenae perfectionis studium vires nostras profus superare, ideoque nemini mortalium debere commendari. At primo non cogitas, quod difficile sit, ideo non fieri statim non posse, deinceps non recordaris, Deum autorem legum naturae hac bonorum ingenti copia remunerari uelle obsequium legibus suis praestitum. Eundem enim in finem Deus rationi hominum has leges manifestauit, ut per illas felicitas hominum efficiatur in gloriam ipsius tanquam legislatoris benignissimi. Perfectionem denique numeris omnibus absolutam ex animo dimitte, ac *respectuam*, quae uocatur, retine. Hic in secundis tertisque subsistere, et minimis urgeri uitis, iam perfectum putatur. Itaque falsis ac maximam partem imperfectis notionibus si uocem *perfectionis*, ab WOLFIO magna prudentia adhibitam, liberaueris, ipsum PERFECTIONIS PRINCIPIUM ne minimam quidem tibi amplius mouebit offensionem. Mens enim celeberrimi AVTORIS eo spectat, ut perfectiones *apparentes a ueris* profue discernantur, e contrario perfectio *comparata cum absoluta*, *fu-*
tura

essit

tura

tura cum praesente, interna cum externa, studiose iungatur. Hoc autem aduersarii de industria omittunt, quo maiori specie colores, quibus PRINCIPIVM WOLFIANVM eludere cupiunt, ornare queant.

INSTANTIAS repetere nolo iam §. anteced. solutas, ne actum agere uidear. Prius autem, quam ad dubitationes, quae ingenia subtilissima ab assensione retinere, respondeam, duabus obiectiōibus non possum non occurrere, quibus PRINCIPIVM PERFECTIōNIS uulgo impugnari solet. Prior ex definitionem ex illa ducit falsissimam. Existimant nimirum, si ad perfectiōnem moralem uniformitas et consensus actionum requirantur, principium, secundum quod actiones liberae ad perfectiōnem rendere debeant, impiis hominibus necessitatem prauas actiones continuandi imponere. At uero non solus actionum concentus perfectiōnem nostram efficere potest, sed in primis finis, in quo consentire debent, requiritur legibus consentaneus, si liberis actionibus nos statumque nostrum perficere cupiamus. Plura quidem et *uaria* existunt actionum tam bonarum quam malarum genera, sed *unum*, in quo bonae legibusque consentaneae actiones conspirant, magnopere differt ab *uno*, in quo actiones malae et legibus contrariae conueniunt. Officia igitur naturae legibus praescripta exsequi studens, *essentiales* suas determinaciones cum *accidentalibus* per bonas actiones, quae conditionem eius reddere possunt ac debent, perfectiorem, semper in concordiam redigere studet, ut iis conuenienter agat; siue, quo popularitate maiore dicam, hoc agit, ut actionibus suis animus cum corpore dotibus crescat, ipsaque felicitas externa seruetur atque augeatur. Homo contra ea profanus, quia naturae suae oblitus est, ad malas actiones, quae ipsi nocent, coeco impetu abripitur. Quapropter non

B 3

ideo, quodnam contumaciae praesidium homo, sceleratis continuo indulgens actionibus, in principio Iuris Naturae inuenire possit, quod consensum actionum moralium cum essentialibus hominis determinationibus requirit. Quamdiu enim talis homo in actionibus suae ipsius naturae contrariis perseuerat, hoc agendi principium respuit, nec ueram perfectionem suam aestimat. Tantum igitur abest a sententia WOLFII, ut hoc principium homines reddat peiores, ut eos ad maiores in dies perfectiones actionibus suis acquirendas perducere debeat. Abusum uero huius principii ad prauos agendi fines, quo quaelibet uniformitas, ut Barbara eorum uoce utar, cum consensu perpetuo et constante permiscetur, quis potest uerare, quando ipsa naturae uox hoc efficere nequit? Illud autem uix ferendum, quod AVTOR *libri principii* huic crimini dat, qui inscribitur *der Philosophen zu Sanssouci gegründete Sittenlehre des Teufels, c)* Puteat enim, secundum hanc WOLFII philosophiam omnes diabolis uirtutes tribuendas, quia suae naturae morali conuenienter agant. Quasi uero uitia, quibus redduntur diaboli, et corruptelae, sint eorum natura, cuius autor Deus est. WOLFII *natura moralis* uersatur in bonis malisque, sapientia diuina cum actionibus quae connexuit, quibusque naturae intelligentes uel perficiuntur uel deprauantur. Egregia uero perfectio diaboli, quae tandem poenis sempiternis mactatur, non modo praesensione earum desperationis plenissima. Altera, quae PRINCIPIO WOLFIANO opponitur, instantia non minoris quidem uidetur momenti, falsae tamen consequentiae rursus innititur. Neminem putant hoc principium I. N. posse amplecti, qui fidem Christo salutis suae auctori datam animo stabili seruare uelit. Si enim martyres, religionis suae sacramentum uel morte obsignare non tergiuersari, ad PRINCIPIUM PERFECTIONIS se accommodare uoluissent, uitam constantiae

e) P. II. *de uirtutibus diabolorum* inijcio.

tiae fidei anteponeere debuissent. Quare illud iure repudiandum censent, dum perseuerantiam fidei, quae nos adeo imperfectos reddere possit, ut ipsa uita priuemur, dissuadeat. Periculosa profecto est consequentia, quae ex PRINCIPIO PERFECTIIONIS ita ducitur. Nemini quidem uitio uerti possit, si illud hanc ob causam repudiaret, ne fidem suam perderet. At enim uero priuatio uitae in hoc casu cum studio perfectionis minime pugnat. Quamuis enim conseruatio uitae naturalis magna sit perfectio, sine qua omnes reliquae perfectiones ad statum praesentem pertinentes impetrari nequeunt, perfectio tamen futurae uitae omnino illam longe antecellit, quam homo, fide prodita, consequi nequit. Quum igitur iactura huius uitae propter constantiam fidei facta, quae hominem quidem ratione praesentis aeuu imperfectum reddit, beatissimam uitae futurae pariat conditionem, factis exinde patescit, nullam imperfectionem, ex qua multo maior oriatur perfectio, principio huic aduersari posse, nec timendum, ne officia erga Deum illo tollantur, uel saltem iis, quae nobis debeamus, postponantur. Remotis sic minus opportunis aduersariorum instantiis, progredior ad momenta subtiliorum dubitationum, d) quae multis uidentur PERFECTIIONIS PRINCIPIVM dignitate ac robore suo denudare. Summa quaestionis in illis eo redit, num principium, quod WOLFIVS in demonstrandis cunctis officiis naturalibus tanquam fundamentum generale posuit, *primum, adaequatum, ac satis euidens* dici et haberi possit. *Primo* igitur dubitant, num principium, quod notitiam officiorum iam praefruat, primum illa cognoscendi subsidium censei possit. *Deinde* nolunt illud *adaequatis*, uti uocantur, *principiis* annumerare, quia neque officia, solo *honestatis internae* argumento peragenda, neque officia plurima erga alios ex eo deriuari queant.

d) Vid. b. GESNERI *Progr. de milita-* et S. V. ERNESTI *Init. solid. doct.*
re honesti et iusti uirre nos indice, p. 421.

Tandem illud termino *perfectionis* metaphysico satis obscurum fieri urgent. Quod ad has dubitationes adinet, mea quidem sententia ex praeconceptis de PRINCIPIO WOLFIANO opinionibus illae oriuntur. Prius enim aduersarii de illo iudicant, quam accuratam eius cognitionem sint consecuti. Si eandem, quam AVTOR, perfectionis notionem animo comprehenderent, PRINCIPIVM PERFECTIONIS non ab ulla alia naturae lege, sed ab ipsa hominum natura repetendum esse, statim intelligerent. Hanc enim Deus naturae autor uniuersae tanta sapientia quanta bonitate ordinauit, ut homo suae naturae impulsu bonum semper appetat, malum auersetur, in quo lex facultatis appetendi sita est. Quilibet igitur mortalium, actiones suas liberas hac determinatione naturali conformans, normam sponte sequitur generalem, quam PERFECTIONIS. PRINCIPIVM in conficiendis officiis naturalibus ipsi praescribit, propterea quod rationem tam mouentem quam finalem, ut *τεχνησις* loquar, cuiuslibet officii ex hoc principio euidenti ratione cognoscit. Quapropter non leui errore aduersarii illud ex notitia officiorum deriuant, quae tamen nonnisi ex illo plene possunt intelligi. Quis enim sanus prius agit, quam cognouerit, quam ob causam, et quem in finem agere possit ac debeat. Altera dubitatio contra perfectam utilitatem principii nostri mota rursus inquinato ex fonte dimanat. Sumunt aduersarii, actiones propter se, quia honestae sunt, expectandas, sicut pleraque officia erga alios huic principio magis repugnare, quam conuenire. Haec uero sumtio rursus falsam perfectionis notionem manifesto prodir, utpote quam ad solam utilitatem propriam praeter mentem WOLFII restringunt. Ita enim inferunt, si nos statumque nostrum perficere debemus, aliorum commoda eorumque amplificatio nihil ad nos pertinent, sed quicquid agamus, sola utilitate nostra nobis est metiendum. Absit autem quam longissime, ut tanta turpitudinis nota principio

pio nostro merito inuri possit, ut illud a studio tam sordidae utilitatis nos magis auocet, quod in sequentibus §§. ulterius confirmare suscipiam. Paucis uero ad postremam dubitationem antea respondere mihi liceat. Evidentiam nimirum **PRINCIPII WOLFIANI** ideo in dubium uocare audent, quia illud termino metaphysico exprimitur satis uago atque obscuro. At uero totam dubitationem soluit una *distinctio*, quam omnes Philosophi inter obscuritatem *subiectiuam* et *obiectiuam* rite ponere solent. Optandum igitur esset, ut dissentientes ueram perfectionis notionem distincte eruerent, ac secundum illam **PRINCIPIVM WOLFIANVM** sine praedictatis sententiis explicarent. Tunc magis apertis oculis **PRINCIPIVM PERFECTIONIS** intuerentur, neque illud obscuritatis temere accusarent.

REVERTOR autem ad illud dubitationis momentum, cuius speciosa forma eruditos ingenio acutissimos fefellit. Negant nimirum, uti iam monui, principium omnibus officiis naturalibus cognoscendis ac demonstrandis posse sufficere, quod studium perfectionis nostrae unice commendat. Namque ab illo longissime remota existimant officia, quae partim aliorum commodi gratia, partim solis honesti rationibus peragi debeant. Quod ad officia prioris generis spectat, haec **PRINCIPIO PERFECTIONIS** minime excludi, sequentes §§. planum facient. Maneo iam in officiis, quae honestatis leges sine spe commodi iubent, ideoque **PRINCIPIO PERFECTIONIS** aduersarii conciliare nequeunt. At uero nolunt triplex bonum, quod nos perficere solet, attendere, sola utilitate perfectionem hominis aestimantes. Si enim uaria atque innumera bona, quae Deus ipse nostrae felicitatis ergo in natura rerum uniuersa posuit atque coniunxit, inuicem animo discernamus, illa in tres potissimum species commode dispertiri posse animaduertemus. Alia sunt bona, quae dicuntur *bonesta*,
 C quod

quod e recte factis unice constant. Alia uocantur *iucunda*, quia sensus animumque recreant. Alia denique nomine *utilium* ueniunt, quia nos in comparandis rebus ad uitam necessariis adiuuant. Hoc est uerum bonorum discrimen, e quibus perfectio nostra pendet. Bona quidem honesta reliquis uidentur palmam praeripere, quia potiore[m] hominis partem animum scilicet ad maiores perfectiones perducunt. Sed ideo bona iucunda atque utilia ab illis seiungere non licet, propterea quod cuncta tria bona perfectionem nostram coniunctim efficiunt. Qui enim animo bene esse cupit, corpori suo ac statui externo simul consulat necesse est, hincque bonis iucundis atque utilibus *stricte* sic dictis nunquam carere poterit. Propterea *SOCRATES*, teste *Tullio*, e) homines merito execratus est, qui haec tria bona natura et iure cohaerentia opinione et factis distrahant. Nihil tamen secius criminis huius atque audaciae maxima pars hominum accusari potest, quae sola bona utilia, temere neglectis honestis, quaerit. Hoc enim mortalium genus actionibus turpissimis se contaminare non ueretur, si modo lucri ab iisdem expectari possit. Sed contemptus boni honesti eiusmodi homines uera perfectione priuat, ac sceleratissimos reddit. Falluntur enim utilitatis specie, quia turpitude et uera utilitas, bene monente *TULLIO*, in eadem re locum habere nequeunt. *Quodsi*, inquit, f) *nihil est tam contra naturam, quam turpitude, nihilque tam secundum naturam, quam utilitas, certe in eadem re utilitas et turpitude esse non potest.* Haec uero homines non prohi discernere nolunt, turpissimo errori inhaerentes, utilitatem esse matrem, cui honestas quasi filia in omnibus cedere debeat. *Hinc*, pergit *CICERO*, g) *sciae, hinc uenena, hinc falsa testamenta nascuntur: hinc furta, peculatus, expilationes direptionesque sociorum et ciuium: hinc opum nimirum potentiae non*

e) de Offic. III. 3.
f) de Offic. III. 8.

g) l. c.

non ferendae. Nullum igitur facinus poterit excogitari, ad quod homo bona honesta fugiens non sit paratus atque idoneus. Virilitas uero, quam sibi parare studet, non modo sordida est, sed etiam mox euanescit, ac in perniciem eius abit. Qua de causa *SENECA* b) uirum bonum laudat non facientem, quod turpe erit, etiam si pecuniam afferat, etiam si uoluptatem, etiam si potentiam. Ex quibus satis apparet, perfectionem ueri nominis sine bonis honestis ne cogitari quidem, multo minus comparari posse. Si igitur aduersarii notione generali utilitatis non fuissent decepti, uix perfectionis studium erronea improborum hominum opinione aestimassent, neque officia honestatis PRINCIPIO PERFECTIONIS opposuissent. Pari modo iucunditatis ab honestate disiunctio Epicuri de grege porcos fecit. Hi, quod sensus titillat, experunt uehementissime, nec, quid leges uelint, quid prohibeant, quaerunt, illud semper in ore habentes, quod libet, licet. Nec uero opus est, ut in iis diutius moremur. Dum se infra quadrupedes abijciunt, blandissimis uoluptatibus magis indulgent, quam rationi, ac lentis ignibus se conficiunt ipsi.

QVVM uero species utilitatis plurimos in errorem atque uitia det praecipites, bona, quae uidentur utilia, nec sunt, perfectioni nostrae magis aduersari, quam prodesse, apparet. Siquid enim nobis ueram utilitatem praebere debet, eius ope ad ueram felicitatem perueniamus necesse est. Vera autem perfectio hoc unum spectat, ut nos re non opinione fiamus felices. Hoc esse uerissimum, omnes mihi largientur, qui commoda uirtutum suarum perceperunt. Sufficere potest exemplo suo homo temperantiae deditus, quae sibi ipsa praemium stabile tribuit. Hic nullam animi aegritudinem sentit, nec morbi, quibus alii affliguntur, corpus ejus debilitant. Temperat enim sibi a uehementioribus animi com-

C 2

motioni.

b) Epist. LXXXVI.

motionibus, licet ad illas, sicut alii, instigari soleat. Cibum et potum corpori suo non denegat, sed in utroque continentiam adhibet, quam recta ualetudo sequitur. En emolumenta uera atque insignia, quae temperantia parat, utpote uerae perfectionis subsidium! Cujus enim animo et corpori tam bene est, illi ad perfectionem sui naturalem multum praesidii adest. Hinc Stoici sapientes omne felicitatis momentum in uirtutum exercitatione ponebant, bonis honestis unice ueram tribuentes utilitatem his uerbis: *Sola bona, quae honesta.* Nec praeclarius quid de uirtutum commodis dici poterit illis *Comici* i) dictis: *Virtus praemium est optimum. Virtus omnia in se habet. Omnia adsunt bona, quem penes est uirtus.* Quum igitur toto uirtutum choro facile confirmari possit, ueram utilitatem semper cum uera perfectione esse coniunctam, rursus non uideo, cur aduersarii officia, quae honestatis argumento peraguntur, et quorum habitus uno nomine *uirtutes* appellantur, ex PRINCIPIO PERFECTIONIS deriuari posse negent. Virtutes enim sunt illa remedia praestantissima ueram felicitatem impetrandi, hincque nos utilitate fallaci nunquam defraudare possunt. Vbi autem uera utilitas, ibi uera simul adest perfectio.

NEQUE IN PRINCIPIO PERFECTIONIS, quod omnino bona nobis uere utilia sectanda suadet, aliquid reperitur, quod naturali hominis instinctui refrageretur. Sed potius quilibet secundum illud agens naturae suae conuenienter sine crimine uiuit. Quisque enim mortalium cum amore sui nascitur, qui ipsum impellit, ut, quicquid felicitati suae inferuire possit, non modo appetat, sed et consequi omnibus uiribus contendat. Qui uero felicitatis suae naturali desiderio flagrat, illius natura ad utilitatis studium omnino est composita. Hoc tanto minus de homine negare licet, dum nouimus, uel cunctas animantes rationis expertes eiusmodi instinctu esse

i) FLAVI. *Ampb.* II. 2. 17. sequ.

esse praeditas, ut conseruationem sui quaerant, ac interitum e contrario fugiant. Quanto magis igitur alluci debuit hoc naturae instrumentum condidit, ac cuius felicitate immensam bonitatem suam manifestari uoluit. Propterea hominem quoque prae reliquis animantibus praestantissimo rationis dono sapienter exornauit, quo aptior fieret ad ueram perfectionem suam hac innata indole acquirendam. Praeclara sunt profanorum sapientum testimonia de hac communi omnium animantium erga utilitatem suam propensione, e quibus nonnulla hoc loco colligere liceat. CICERO de his naturae primis, uti eleganter uocat, recte et commode hanc in sententiam disserit: *k) Principio generi animantium omni est a natura tributum, ut se, uitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quae nocitura uideantur, omniaque, quaecumque ad uiuendum sint necessaria, anquirat.* Homini uero insitum amorem sui, indeque fluens studium utilitatis suae praeprimis SENECA consueta dictione sua arguta ita eloquitur: *l) Primum sibi ipsi conciliatur animal. Debet enim aliquid esse, ad quod alia referantur. Voluptatem peto. Cui? mihi. Ergo mei curam ago. Si omnia propter curam mei facio, ante omnia est mei cura. Haec animalibus inest cunctis, nec inseritur, sed innaescitur. Et alio loco: m) Nemo sibi beneficium dat, sed naturae suae pareat, a qua ad charitatem sui compositus est: unde illi summa cura est, nocitura uitandi, profutura appetendi.* Si autem uelis rem quotidianis exemplis probatam animo tuo subiicere, homines in uirtutum ac uitiorum tramite spectare debes. Vtrique mortalium generi hoc unum est propositum, ut utilitati suae consulant. Probi uirtutibus operam dant, ut se felices reddant. Improbi etiam a scelerata uita commoda expectant, nec ullum, ut concinnis utar SENECAE *n)* uerbis, sine autoramento malum est. *Anaritia pecuniam promittit, luxuria multas ac*

C 3

uarias

k) de Offic. I. 4.
l) Epist. CXXI.

m) de Benef. V. 9.
n) Epist. LXIX.

uarias uoluptates, ambitio purpuram et plausum, et ex hoc potentiam, et quicquid potentia potest. Mercede te uitia sollicitant. Hoc certe non obseruares, nisi studium utilitatis omnium naturae adeo ingeneratum esset, ut sine eo nihil peragere possint. Magnum quidem discrimen intercedere largior, inter remedia, quae homines ad hanc cupiditatem naturalem explendam adhibent, ipsa tamen nihil in se habet criminis, quia originem a benignissimo naturae autore Deo ducit. Quodnam igitur officiorum naturalium principium ad ipsam hominis naturam accommodatius excogitari potest illo, quod cuius studium perfectionis suae commendat. Hoc non longis ratiociniis confectum uulgo aequè ac eruditis notum est, immo infans illud iam ante rationis usum sentit.

QUEMADMODUM uero corrupta hominum indoles omnem declinationem a uero et bono efficit; ita haec naturalis inclinatio erroribus intellectus et uitii uoluntatis apud plerosque deprauatur. Omnes quidem se perficere cupiunt, sed paucioribus perfectiones aliorum simul curae cordique sunt, quia sibi tantum se esse natos persuasione inani credunt. Isti insipientes non cogitant necessitatem, propter quam cum aliis hominibus arctissimo societatis uinculo sunt coniuncti. Quis enim sine aliis potest uiuere? Quis uero consortione aliorum magis indignum se reddit, quam ille, qui cum damno aliorum suam perfectionem quaerit? Hunc enim merito fugiunt omnes uelut pestem societatis humanae, quia neminem praeter se uult esse felicem, ac nocere alteri, aut nullum, aut certe leue uitium existimat. Quare consuetudo cum homine, qui modo lucrum quaerit, ut alter damnum sentiat, trito sermone societas uocatur *leonina* a fabula illa notissima, qua leo uenator, specie uaria usus, omnes praedae partes ad se rapuit, apud PHAEDRVM. o) Alioquin ipsae bestiae istud improbum mortali-
um

o) L. I. Fab. v.

um genus antecessunt, quae non sola sui utilitate ducuntur, sed saepius sobolis suae conseruationem suo interitu propugnare solent, immo aliarum aequalium pericula magna cum uehementia auertere student, prout uetus confirmat prouerbiū: *Canis canem non est*. Si igitur homines rationi suae obtemperarent, nunquam aliorum incommodis sua commoda augere laborarent. Haec enim ipsos edocet, nemini esse faciendum, quod quisque sibi fieri nolit. Quis uero commoda sua rapinae aliorum lubens committit? Quid? quod leges societatis non modo laesionem alterius commodi uentant, sed simul cuius id officii imponunt, ut emolumenta aliorum suis perfectionibus augere studeat. Quilibet enim alterius ope indiget, quacunque aetate et in quocunque statu uiuat. Nascitur homo infirmus, ut sine aliorum subsidio eodem periret die, quo primam uiderat lucem, et ad mortem usque aliorum auxilio iuari debet. Diuites ac pauperes sibi inuicem optulentur necesse est, si uterque uiuere cupiat; immo uero inopes, quod egent paucioribus, facilius locupletibus carerent, quam hi illis. *Quemcumque*, SENECA p) ait, *miserum uideris, hominem scias*. Tantum igitur abest a fine consociationis humanae, ut alterius infelicitate nostram felicitatem parare studeamus, ut hostis huius congregationis uere sit dicendus, qui socium commodis priuat, quem sicut seipsum conseruare debeat. Eodem rationis argumento utitur CICERO, q) *hominem hominis incommodo suum augere commodum, probaturus, magis esse contra naturam, quam mortem, paupertatem, dolorem, ac cetera, quae aut corpori possint accidere, aut rebus externis*. Quicquid enim uinculum societatis humanae dirumpat, illud *contra naturam* fieri recte exinde colligit, quia societas haec maxime sit *secundum naturam*. Exemplum, quo rem satis commode illustrat, a membris corporis humani inuicem arctissime coniunctis desumit. *Ut, si unumquodque membrum sensum hunc habet,*

p) Hercul. Fur. u. 463.

q) de Offic. III. 5.

beret, ut posse putaret se ualere, si proximi membri ualitudinem ad se traduxisset, debilitari et interire totum corpus necesse est: sic, si unusquisque nostrum rapiat ad se commoda aliorum, detrahatque, quod cuique possit, emolumentum sui gratia, societas hominum et communitas eueriatur necesse est. Quodsi cum CARNEADE, acutissimo quondam Graecorum philosopho, quem GROTIUS r) ex instituto refutandum sibi sumsit, obicere uelles, hominem sibi nocere, alieno abstinentem, quod ipsi possit utile esse, ideoque summa cum stultitia aliorum commodis consulere, ad id bene respondet CICERO sibi, pergens, s) ut quisque malit, quod ad usum uitae pertinet, quam alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura: illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus. Quo maiori robore sententiam suam aduersus eos, qui naturae hoc obsequium denegant, communiret, hoc adiunxit DILEMMA: t) Qui alterum uiolat, ut ipse aliquid commodi consequatur, aut nihil se existimat contra naturam facere, aut magis fugiendam censeat mortem, paupertatem, dolorem, amissionem etiam liberorum, propinquorum, amicorum, quam facere cuiquam iniuriam. Si nihil existimat contra naturam fieri hominibus uiolandis, quid cum eo differas, qui omnino hominem ex homine tollat? sin fugiendum id quidem censeat, sed et multo illa peiora, mortem, paupertatem, dolorem, errat in eo, quod ullum aut corporis aut fortunae uitium animi uitium grauius existimat. Itaque sublatis singulis membris, hanc rationem tandem subducit: Ergo unum debet esse omnibus propositum, ut eadem sit utilitas uniuscuiusque et uniuersorum. Non minori diligentia noua ratiociniorum catena est constructa, quae hanc in sententiam subsequitur: u) Atque, si etiam hoc natura praescribit, ut homo homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam, quod is homo sit, consultum uelit, necesse est secundum eandem naturam omnium utilitatem esse communem. Quodsi ita est,

r) Proleg. I. B. et P. §. V. sequ.

s) l. c.

t) de Offic. III. 6.

u) l. c.

Nam quo alio tui sumus, quam quod mutuis iunamur officiis? hoc uno instructior vita, contraque incursiones subitas munitior est, beneficiorum commercio. Hos uero societatis fructus homo ingratus nihili facit, quia sensu officiorum, quae ali ipsi praestiterunt, animus eius non tangitur, ipsis feris ferocior, quae officia sentiunt, ac cura hominum mansuetae fiunt, commemorabili leonis exemplo, quem GELLIUS x) narrat sanatione uulneris erga Androclum insigniter mansuetum. Nihilo tamen secius homines tam efferati ingenii magna frequentia reperiuntur, ut aliorum beneficiis flecti nequeant. Quapropter societas hominum incommoda grauissima ab ingratis timeat necesse est. Oblitus enim officiorum, quae alteri debet, ad omnia facinora promptus est atque idoneus. Erunt, inquit SENECA, y) homicidae, tyranni, fures, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores; infra ista omnia ingratus est, nisi quod omnia ista ab ingrato animo sunt, sine quo uix ullum magnum facinus accreuit. Hoc tu caue tanquam maximum crimen ne admittas. Ingratus igitur non modo non curat aliorum felicitatem, sed et saepissime illam data opera impedit. Quum enim ipse suam perfectionem stocci faciat, aliorum officia sicut ipsam grati animi uirtutem spernens, fieri nequit, ut alios perficendi studio aficiatur. E quibus satis apparet, quemlibet, excepto ingrato, amore suae perfectionis ad inferuendum aliis quam maxime stimulari, quia nemo sine alterius ope seipsum uere perficere potest.

QVEMADMODVM uero officia erga alios ex PRINCIPIO PERFECTIONIS necessario fluunt; ita etiam actiones solis honesti rationibus peragenda cum eodem principio arctius cohaerent, quam aduersarii arbitrantur. Quo igitur facilius id contra illos efficere possim, internam actionum honestatem antea explanare studebo.

x) Noch. Att. V. 14.

y) de Benef. I. 10. VI. 10. 11. 12.

studebo. Omnis actio, quae *honestæ* dicitur, legi naturæ debet esse conueniens. Lex enim naturæ nonnisi ea præcipit, quæ hominis eiusque actionum naturæ sunt consentanea. Quare homo sanæ rationi obtemperans ea peragere studet, quæ ueram perfectionem ipsi conciliare possunt. Haec uero est naturalis obligatio hominis ad actiones honestas, quæ obtineret, si leges ciuiles etiam illas non imperarent, si cuncta uitæ honestæ præmia externa cessarent, ac nullis ciuilibus poenis facta turpia uindicerentur. Nolunt quidem illud concedere, z) qui omne, quod de liberis hominum actionibus honestum uel turpe uocetur, ab opinione et legibus hominum demum esse profectum, contendunt. Isti profecto sensum honesti naturalem in se suppressere mihi uidentur, alioqui uix actiones honestas legibus tantum posituius aestimandas esse, affirmare possent. Si enim homo iam natura duce et magistra honesta sectari intelligit, norma actionis honestæ omnibus legibus posituius multo antiquior censeri debet. Quodcumque igitur leges ciuiles præcipiant honestum, iam ante sanctionem earum sua natura fuit honestum. Secus si esset, nihil intercederet inter leges principis optimi ac tyranni discriminis, cum tamen illæ rempublicam perficiant, hæc deteriorem faciant. Obsequio res fit manifestior, quod homines legibus his diuersam ob rationem præstare solent. Homo prudens sponte pareat illis, quia æquitatis naturalis sunt interpretes. Homo uero sanæ rationis consilia repudiens nunquam ad illas se accommodaret, nisi poenas iisdem annexas metueret. Nihilominus minus leges posituius in homine naturæ disciplinam respuente, id modo efficiunt, ut turpia facta uel profus omittat, uel occulto saltem modo peragat, minime uero illum ad ipsas actiones honestas expetendas impellere possunt. Quot præclara hominum facta in mundo nunquam extitissent

D 2

z) u. Not. b. MOSHEMII ad CVDWOR-
THI librum de æternis gusti et honesti

notionibus in Systemate eius Intellectu-
ali.

firmissent, nisi viri boni et sapientes interna actionum honestate
 fuissent permoti? Haec enim non sequitur solas leges positivas,
 neque sola praemia et poenas spectat, sed actionem honestam per
 se reddit amabilem, propterea quod naturae hominis ratione praedi-
 tae maxime est consentanea. Praeterea internam actionum ho-
 nestatem satis confirmant consecutiones omnis actionis *hypothetice*
 necessariae. Quaelibet enim actio bona nos perficit, sicut omnis
 prava nos infelices reddit. Num vero hoc semper fieret, nisi
 actiones honestae cum ipsa natura nostra adeo propinquam habe-
 rent cognationem? Quenam insuper ratio commoda legibus po-
 sitivis iustis inesset, nisi interna actionum honestas eandem effice-
 ret? Haec sola legibus imperantium auctoritatem conciliat stabi-
 lem, obsequiumque parit uoluntarium. Quemadmodum enim le-
 gislator ipse legibus naturae est subiectus; ita leges suas regulis
 aequitatis naturalis conformare debet, si vim obligandi illis ple-
 nam competere uelit. Posita igitur honestate actionum interna,
 ponitur simul omnium legum positivarum hoc nomine dignarum
 ratio, quam nemo repudiabit, nisi obligationis suae naturalis im-
 memor esse uelit. Quamuis autem homo ad actiones honestas
necessitate morali ita obligetur, ut, nisi suae ipsius naturae inimicus
 esse uelit, illas sectari debeat; minime tamen obligatio, qua Deus
 hominem ad leges naturae seruandas obstrinxit, ideo frustra addi-
 tur. Deus enim autor naturae benignissimus non modo leges na-
 turae sapientissime ad naturam hominis ordinauit, ut obseruatio
 earum ad felicitatem hominis tenderet, ac rerum mundanarum
 cursum sic instituit, ut bonas actiones bona sequerentur, malas
 mala, sed et ipsum hominem ratione ac libertate instruxit, qua ex
 his legibus noxias sibi aequae ac salutare actiones cognoscere, ac
 simul ad bonas sponte se determinare posset. Num igitur graui-
 ora mortua homo ad actiones honestas a diuino legislatore accipe-
 re potuisset? Tanto maior autem exiit hominis obligatio ad fines
 optimos a Deo per leges naturales intentos omni studio et cura ad-
 implen-

implendos. Itaque obligatio ab interna actionum honestate pro-
 ueniens neutiquam tollit obligationem, quam Deus parens atque
 gubernator naturae iure summo sibi uindicat; immo uero sapienti-
 am Dei monstrat, qua nihil nobis sine ratione iniunxit, sed ubique
 saluti nostrae consuluit. Quae si aduersarii animo bene distinxif-
 sent, sententiam b. WOLFFII de actionibus per se honestis atque turpi-
 bus tanquam periculosissimam uix obiurgassent. Falso enim di-
 cunt, hanc doctrinam errori uiam pandere, qui Deum statuit nihil
 curare homines, sed naturali semel illos ornasse facultate, actiones
 utiles pariter ac noxias cognoscendi, malisque bonas praeferendi.
 Deinceps urgent liberum uitiorum exercitium homini noxias eo-
 rum consecutiones nihili facienti ita esse relictum. Neutrum ue-
 ro, quantum ego uideo, hac doctrina efficitur, quia saluo Dei im-
 perio in homines, ac salua eius libertate de consecrariis huma-
 narum actionum disponendi, interna actionum moralitas consistere
 potest, ut raeam, ipsum Deum uires hominis contra abusum liber-
 tatis his limitibus circumscripsisse, ac simul nexum rerum in mun-
 do uniuersum e conseruatione diuina et gubernatione pendere
 semper, ut homo male agere non possit, nisi seipsum punire uelit.
 Absit igitur a nobis, ut statuamus, Deum autorem atque modera-
 torem uniuersae naturae ideo liberas hominum actiones nihil cura-
 re, quia effectus tam boni quam mali cum iisdem semel necessario
 sint connexi. Quodsi quis detrimenta, malis actionibus impor-
 tanda, flocci pendit, is sua se stultitia punit, quod maluit uitiorum
 blanditias sequi, quam rationis ductum, per quam consequentia
 cernit, et progressiones actionum in utramque partem. Non mino-
 ri temeritate impij naturae fautores doctrina de interna actionum ho-
 nestate ad immortalitatem animorum cum praemijs et poenis alteri-
 us uitae negandam abutuntur. Iactant hi singulari uirtutum suarum
 opinione inflati homines, se omnia, quaecunque honeste agant,
 sine ullo priuati commodi studio peragere, seque a uitiorum tra-
 mite

mite communi generis humani salute, ipsa uirtute ac solo officiorum amore reuocari. Propterea nobiscum uelut humilibus atque abiectis hominibus nullum habere cupiunt commercium, quippe qui sola spe futuri praemii uirtutes colamus, ac nonnisi aeternis cruciatibus ab obsequio flagitiosarum libidinum refrenemur. At uero praedicti hi Thrasones de se uirtutis studium, nihil desiderans praemii. Crederem hoc illis, nisi uitae ipsorum rationes alia monstrarent. Vbique enim speciem quaerunt utilitatis, quae quoties honesto repugnat, ius uiolare non dubitant, caeteris in rebus culturi pietatem. Ipsa ratio uero, quam Numinis instar colunt, illis aduersatur, perpetuam uitam animi nostri ex pleniori uirtutum remuneratione et uitiorum castigatione post hanc uitam expectandis satis tuto colligens. Quamuis igitur uirtutes per se nobis sint expetendae, hoc tamen non impedit, quo minus infinitas earum praemiis, in altero aeuo futuris, ad uitam nostram praesentem iisdem totam consecrandam incitemur. Quo perfectiores enim nos uirtutis exercitium hac in uita reddit; eo capaciores gradus praemiorum alterius uitae altioris euadimus.

HAEC paene sufficere possent ad motiua actionum concilianda, quae *honestum* nobis suggerit atque *utile*. At conuenientiam harum rationum mouentium magis stabilire et paulo dilucidius explanare necesse erit, quum illa aduersariis maxime dubia atque incerta uideatur. Siquis actionem suscipit, *interna* eius *honestate* motus, illam se perficere cupit. Nouit enim per certam et indubitata[m] experientiam, comparatam cum hominis natura ratione praedita, quamlibet actionem honestam hoc consecutionibus suis efficere, ut ad felicitatem agentis tendat. Aequae certum est, actionem, quae ueram utilitatem nobis praestat, remedia uerae felicitatis nobis simul suppeditare. Nonne igitur motiua utriusque actionis ad unum eundemque finem, utpote felicitatem hominis collineant? Quamuis enim actio honesta proxime nos reddat felices, quia perfectio omnium facultatum animi nostri naturalis

ralis ex illa praecipue pender; actio tamen uere utilis nobis semper existit subsidium felicitatis nostrae facilius consequendae exoptatum. Rem commode illustrat Principis exemplum, qui pacis studium amat, ut salutem ciuium optime prospicere possit. Ad utrumque officium bene imperans obligatur, sed motiuis diuersis. Ciuium felicitatem tanquam suam aestimare atque amplificare honestum sibi iudicat. Ne uero haec calamitate belli disturberetur, emolumentis pacis commotus, ciues quoque ab hostibus securos praestare studet. Sic utilitatem sectatur propter honestatem, ac pacem colit, ut salutem publicam consulere possit. Vera igitur utilitas cum honestate nunquam pugnare potest, quia finis utriusque nostra est felicitas. At uero bene monet CICERO *aa)* multas saepe incidere causas, quae animum nostrum utilitatis specie turbent, ut deliberemus, num id, quod utile uideatur, fieri possit non turpiter, quod factis BRUTI atque ROMVLI illustrare cupit. Cum, ait, Collatino collegae Brutus imperium abrogabat, id poterat uideri facere iniuste. Fuerat enim in regibus expellendis socius Bruti, consiliorum etiam adiutor. Cum autem consilium hoc principes cepissent, cognomen Superbi nomenque Tarquiniolorum et memoriam regni esse tollendam: quod erat utile, patriae consulere, id erat ita honestum, ut etiam ipsi Collatino placere deberet. Hoc igitur BRUTI factum CICERO merito iudicat honestum, quia amore atque studio communis utilitatis erat susceptum. Statim uero illi opponit factum ROMVLI, quod ne speciem quidem honestatis induisse ostendit, dum speciem utilitatis tantum prae se tulerit. At, pergit, in eo rege, qui urbem condidit, non ita: Species enim utilitatis animum pepulit eius, cui cum uisum esset utilius, solum, quam cum altero regnare, fratrem interemit. Omisit hic et pietatem et humanitatem, ut id, quod utile uidebatur, neque erat, assequi posset. Et tamen muri causam opposuit, speciem honestatis neque probabilem neque satis idoneam. Tam subtiliter ac uere CICERO de motiuis utilitatis

aa) de Offic. III. 10.

litis atque honestatis eorumque conuenientia est philosophatus. Certissimum uero est, utilitatem, si uera sit nec specie fallat, simul cum honestate per unam eandemque actionem non modo spectari, sed et actu obtineri posse, quia motiua utriusque inuicem minime pugnare constat.

SED omnino aduersarii repugnantiam inter utilitatem atque honestatem admittere coguntur, si actiones honestas PRINCIPIO PERFECTIONIS opponere uelint. Aut enim actiones per se honestae nobis uere utiles sunt, aut non. Si nulla uera utilitas ab illis expectari debet, per se honestae esse desinunt. Sin uere nobis profunt, ueram quoque perfectionem nobis concilient necesse est, quia sine hac ueram utilitatem uix cogitare licet. Quum uero actio honesta proxima felicitatis nostrae parens sit, neminem se perficere posse, apparet, nisi honestati studeat. Consideres uelim mentis culturam, qua homini nihil honestius esse potest. Num uero aliquis, illa neglecta, ueram animi aut corporis aut status externi perfectionem unquam adipiscitur? Hinc ARISTOTELES, praestantia actionum honestarum satis commendata, bene colligit, uirum bonum ac sapientem, quippe qui honestum sibi semper uindicet, non posse non seipsum amare, siquidem ex actionibus honestis non modo ipse uariam et amplam utilitatem percipiat, sed et per easdem aliis prodesse soleat: πάντων δὲ inquit *bb*) ἀμελλωμένων τὰ κάλλιστα πράττειν, κοινῇ τ' ἂν παντὶ εἴη τὰ δέοντα καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, εἴπερ ἡ ἀρετὴ τοιούτων ἐστίν. Ὡσε τὸν μὲν ἀγαθὸν δεῖ φιλαυτὸν εἶναι, καὶ γὰρ αὐτὸς ὀνήσεται τὰ καλά πράττων, καὶ τὰς ἄλλας ὠφελήσει. Num uero posset impelli, nisi perfectio hominis cum qualibet actione honesta

bb) ad Nicomach. IX. 8.

ita indiuiso nexu cohaereret. **PRINCIPIVM** igitur **PERFECTIO-**
NIS quemlibet officii commonefacit, ut tanto maiore studio ho-
 nestate sectetur, quanto perfectior fieri cupit. Hoc ipsi aduersarii
 fuissent largiti, neque dubitassent, quin actiones honestae ex hoc
 principio deduci possent, nisi studium perfectionis ad sola bona
 utilia, exclusis honestis, restringere uoluissent. Tantum uero ab il-
 lo commendatio tam sordidae utilitatis abest, quantum a uera per-
 fectione turpia distant. Quare sinistra aduersariorum iudicia nos
 ab assensione nunquam remorabuntur, quam principium omni
 iure meretur, quod b. WOLFIVS ad cuncta I. N. officia demon-
 stranda tam bene exputauit, quam debita diligentia applicauit.
 Restat, ut paucis addam, quae hoc principium I. N. primum
 praeter reliqua ingenti numero inuenta omnibus bene philoso-
 phantibus commendare queant.

PRIMO nihil huic principio deest, quod ad certam uerita-
 tem requiri possit. Num dubitare licet hominem posse aut de-
 bere seipsum perficere, quem constat uiribus a Deo instructum
 esse sufficientibus, bonum a malo discernendi, et secundum hanc
 cognitionem bonum appetendi, malum uero auersandi. Potest
 igitur homo rationi sanae obtemperans suae perfectioni omnino
 inferuire, ea sectando, quae ipsi profunt, ac fugiendo, quae sibi
 nocitura intelligit. Haec uero diuina uirium concessio simul ho-
 minem grauiter obstringit ad facienda felicitati suae consentanea,
 et omittenda, quae illam impedire queant. Quapropter omnis,
 qui huic naturali obligationi satisfacere cupit, etiam debet secun-
 dum **PERFECTIO-NIS PRINCIPIVM** agere. Saepius quidem acci-
 dit, ut homo, neglecta accurata rerum consideratione, apparente
 boni maliue specie decipiatur, nihil tamen appetit, nisi sub ratione
 boni, nec aliquid auersatur, nisi sub ratione mali. Hanc legem
 appetitus, quam homo semper obseruat, generalem **PHAE-**
DRVS c) eleganti fabula illustrat, quam de electione arborum in-

E tute

c) L. III. Fab. XVII.

tutelam Deorum confecit. Iouem in ea narrat quercum, Venerem myrtum, Apollinem lauream, Cybeben pinum, Herculem denique populum celsam sua tutela fuisse dignatum, sed Mineruam hanc sterilium arborum optionem improbasse, atque dixisse, oliuam propter fructus sibi esse gratiorem, cui tandem suffragatum Iouem exclamasse:

O nata, merito sapiens dicere omnibus

Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.

Posita igitur ratione agendi omnibus hominibus communi, quae ad amorem boni et fugam mali unice dirigitur, ponitur ipsum PERFECTIIONIS PRINCIPIVM certum, quo nihil conuenientius naturae hominis reperitur.

SI QUID etiam est euidens, de quo inter omnes conueniat, ne iis quidem exceptis, qui praeter notions communes a natura acceptas nihil artis atque scientiae intelligunt, perfectionis studium nominare debes. Hoc enim pertinet ad *prima naturae monita* atque *inuitamenta*, quae CICERO de Finibus Bonorum et Malorum disserens, dd) cum sapientibus veterum *naturalem hominis appetitionem* uocat, *se ipsum conseruandi, suumque animum et corpus omnesque eius partes diligendi, ut optime secundum naturam affectus esse possit.* Quid uero his *primis a natura datis* propius ad perfectionis studium potest accedere? Si enim homo natura praecunte se totum amare atque seruare debeat, qualem esse oportet, acerrimos perfectionis suae igniculos ab eadem natura accepit. Tanta igitur ipsius praeccepti euidentia **PRINCIPIVM PERFECTIIONIS** gaudet, ut quilibet etiam indoctus ac subtiliori philosophiae non adfuerus, illud perspicere, ac modo auditum concedere possit. Hinc ipsi Hottentottae tam lingua et natione, quam natura et mori-

dd) Loca CICERONIS diligenter collegit b. WALTERVS Progr. de Pri-

mis Naturae Iuris Naturalis fontibus, Viremb. 1750.

moribus barbari, teste KOLBIO, *ee*) hoc *agendi principium* sequuntur. Rogati enim de religione, respondent, nihil scimus, nisi bona facienda, mala fugienda. En! regulam Iuris Naturae generalem omnium sine discrimine hominum animis impressam: PERFICITE TVVMQVE STATVM. Quam inanem igitur aduersarii nauant operam, ut hoc principium officiorum euidentissimum obscuritatis accuset? Quamuis enim ideam perfectionis uulgus non tam distincta ac plena ratione comprehendere possit, quam eruditus; rem tamen ipsa natura eum docuit, ut nimirum sibi aliisque utilia quaerat, noxia uero cane peius atque angue fugiat.

Si porro consideramus actiones, quascunque lex naturae uel nobis praecipiat, uel interdicit, ratio, cur nobis bonae sunt committendae, malae contra omittendae, ex PRINCIPIO PERFECTI-
ONIS prono alueo fluit. Actio enim quaeuis aut nobis ad perfectionem nostram prodest, aut felicitatem nostram destruit, ac nos imperfectiores reddit. Si effectus prior actionem sequitur, bona dicitur illa, quia omne id homini bonum est, quod illum perficit. Sin mutationem posteriorem actio producit, mala uocatur illa, quia malum hominis conditionem deteriore reddidit. Homo igitur actionum haec confectaria cum studio perfectionis suae componens, non potest non actiones bonas lege naturae imperatas eligere, ac malas eadem lege prohibitas auersari. Tam late patet PRINCIPIVM PERFECTI-
ONIS, ut omnes actiones, quae naturalem obligationem sustinent, ex illo sine coacta demonstratione deduci possint. Quodsi actiones *indifferentes*, per se neque bonas neque malas, excipere uelles, magnopere errares, propterea quod actiones eiusmodi *in abstracto* quidem et *generaliter* consideratae, nunquam uero *in concreto* et *casibus singularibus* existunt, ubi actio quaelibet per circumstantias accedentes semper uel ad perfectionem, uel ad imperfectionem nostram conuertitur. Quemadmodum igitur inter consensum atque dissen-

E 2

sum

ee) In der Beschreibung des Vorgelürges der guten Hoffnung, p. 410.

sum non est medium quoddam; ita etiam genus aliquod tertium inter bonas et malas actiones non reperitur, quod nimirum nos neque perficere, neque imperfectiores efficere possit. Quum uero omnes actiones bonae in uno fine, nostra scilicet perfectione conueniant, ac contra prauae actiones uniuersae huic fini aduersentur, quilibet ex PRINCIPIO PERFECTIONIS, quae nam actio legibus naturae consentanea, ideoque sectanda sit, nec ne, satis superque cognoscere potest.

PRAETER hanc sufficientiam autoritas tandem diuina singularem PRINCIPIO Iuris Naturae WOLFIANO commendationem efficit. Nouimus quidem ex antecedentibus §§. PRINCIPIVM PERFECTIONIS iam communi Stoicorum sapientum praecepto, ut homo *secundum naturam uiuat*, fuisse frequentatum, siquidem illi, teste CICERONE, ff) omnem boni malique rationem ab eo deriuarunt, *quod naturae aptum sit atque accommodatum, quodque ipsum per se primum appetatur*; dummodo sibi a Dei cum natura confusione prudentius cauissent. At uero nullus affirmare dubito, hoc principium omni humana sapientia esse antiquius, propterea quod ipsa uox Dei est, non modo rationi omnium hominum inscripta, sed et reuelatione propiore nobis grauiter inculcata. Iubet enim nos ipse Seruator sanctissimus perfectionis nostrae esse studiosos, ut exemplum patris nostri coelestis, in amore praefertim erga omnes, imitemur. Legati eius diuino agitati spiritu TEAEIOTHTA semel atque iterum et saepius nobis commendant. Haec diuina perfectionis nostrae approbatio et inculcatio certe principium officiorum, quod a perfectionis nostrae studio reperitur, singulari robore atque autoritate communit. Lubens quidem largior, perfectionem, ad quam mysteria religionis nostrae sanctissimae nos ducunt, esse longe sublimiorem omni perfectione naturali, ac neminem, quantocunque studio hanc sibi parare laboret, illius fieri

ff) de Fin. Bon. et Mal. V. 13.

fieri participem. Quis uero ideo perfectionis studium, ad quod homo natura impellitur, uituperabit, utpote quod nemo sine crimine summae temeritatis, stultitiae atque negligentiae, immo sine maximo ingrati animi erga benignissimum creatorem opprobrio omittere queat? Hinc ipsarum gentium sacerdotes sacra sua populo a laude perfectionis commendarunt. Quo argumento **SOCRATES**, unus omnium sapientissimus a Diis hominibusque iudicatus, commouebatur, ut mysteriis Graecorum, quae eandem ob causam **TEAETAI** uocabantur, se initiari pateretur. *gg*) Quo autem aptiora sunt Christi mysteria ad nos perficiendos; eo sanctius imperatum eius nobis esse debet, ut omnibus uiribus ad nostram perfectionem contendamus. Si enim haec nobis semper fuerit proposita, officiis quoque erga Deum, nos et alios, ipsorum rationis lumine cognitis, omnem nauabimus operam, propterea quod fons eorum primus atque generalis, uel diuinis spiritus sancti suffragiis, nostrae est perfectionis amor.

HAEC pauca nunc sufficiant ad **PRINCIPIVM PERFECTIO-**
NIS omnibus commendandam, qui sine partium studio ueritatem amant atque profitentur. Horum enim iudicio lubens submitto omnia, quae huius *principii* **I. N. primi ab utilitatis specie uindicandi** gratia in medium protuli. Si rationes allatae superiores aduersariorum telis putabuntur, manifestae huius principii ueritati hoc robur acceptum referatur. Merito autem mihi uideor in primum disciplinae fontem inquisiuisse, cuius publice in hac Musarum sede docendae prouincia indulgentissime mihi demandata fuit. Summa enim pietate atque mentis deuotione ueneror cineres **POTENTISSIMI** quondam **SARMATARVM REGIS SERENISSIMIQUE SAXONIAE PRINCIPIS ELECTORIS FRIDERICI AVGVSTI**, cuius gratia munificentissima in locum atque dignitatem **b. Wülfemanni Professoris Iuris Natu-**

rae atque Gentium Publici suffectus sum. Nolo autem duplex
 uulnus grauissimum obitu huius MAXIMI REGIS ac MITISSI-
 MI PRINCIPIS, maturiusque secuto ex hac uita discessu FILII
 EIVS summae expectationis FRIDERICI CHRISTIANI,
 PRINCIPIS ELECTORIS NOSTRI CARISSIMI, nostrae in-
 primis literarum sedis impositum refricare. Mearum potius ef-
 fe partium duco, ut Deo praepotenti uitam atque salutem super-
 stitis ELECTORIS NOSTRI CLEMENTISSIMI FRIDERICI
 AVGVSTI III MATRIS EIVS GELSISSIMAE ac TVTO-
 RIS EIVS SERENISSIMI XAVERII uniuersae Saxonum re-
 gionis ADMINISTRATORIS BENIGNISSIMI et totius RE-
 GIO - ELECTORALIS FAMILIAE AVGVSTAE florem sem-
 piternum sanctissimis uotis ac precibus commendem. Cuius re-
 ligiosissimae pietatis summam oratione complectar, quam *de Sys-
 mate*, quod uocant, *Conuenientiae* proximo die Martis, Deo
 fortunante, in gratiam muneris liberalissime mihi concrediti, more
 recepto sum habiturus. Ut igitur hunc actum solemnem RE-
 CTOR ACADEMIAE MAGNIFICVS, Patres Conscripti Gra-
 uissimi, Fautores reliqui literarum suo quisque loco graduque ho-
 norandi, ut et Generosissimi ac Nobilissimi in hac Alma Musá-
 rum alumni honorifica atque beneuola praesentia sua ex-
 ornare uelint, omni, qua decet, obseruantia et huma-
 nitate oro rogoque.

P. P. Vitembergae Dom. Exaudi A. R. S.
 cl. Is CCLXIV.

Errata.

Pag. V. nunquam, lin. 7. leg. unquam.

Pag. XIV. puteat, lin. 15. leg. purat.

ULB Halle
003 770 109

3

50

B.I.G.

Farbkarte #13

Pr. g. 2. num. 3.

1764

18

PRINCIPIUM
PERFECTIONIS

AB
VTILITATIS SPECIE
VINDICAT
SIMVLQVE

ORATIONEM
SOLEMNEM

MVNERIS PROFESSORIS IVRIS NATVRAE
ATQVE GENTIVM IN ACADEMIA VITEMBER
GENSI PVBLICI MVNIFICENTISSIME SIBI
DEMANDATI GRATIA

S. 1.

DIE V. IVNI MDCCCLXIV
HABENDAM
INDICIT

IOANNES AEGIDIUS STRAVCH

FACVLT. PHILOSOPH. ASSESS. ORDIN.
ET H. T. DECANVS

VITEMBERGAE

PRELO EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDI
ACADEMIAE A TYPIS

